

1 TEORETICKÝ ZÁKLAD PRÁVA ĽUDSKÝCH PRÁV

BEITZ, CH. *The Idea of Human Rights*. Oxford : Oxford University Press, 2009; FRYDRYCH, D. What Is the Will Theory of Rights? In *Ratio Juris*. 2019, roč. 32, č. 4; GRIFFIN, J. *On Human Rights*. Oxford : Oxford University Press, 2008; WALDRON, J. *Nonsense upon Stilts: Bentham, Burke and Marx on the Rights of Man*. Londýn : Methuen, 1987; HAPLA, M. *Lidská práva bez metafyziky: legitimita v (post)moderní době*. Brno : Masarykova Univerzita, 2016; DEMBOUR, M.-B. What Are Human Rights? Four Schools of Thought. In *Human Rights Quarterly*. 2010, roč. 32, č. 1; STAMMERS, N. *Human Rights and Social Movements*. New York : Pluto Press, 2009; PERRY, M. *The Idea of Human Rights: Four Inquiries*. Oxford : Oxford University Press, 1998; PALOVIČOVÁ, Z. *Ambivalentnosť ľudských práv a neurčitost' ich pojmu z pohľadu filozofie*. Bratislava : Veda, 2017; HODÁS, M. *Historický vývoj ľudských a ústavného štátu (a niektoré súčasné výzvy)*. Bratislava : História ľudských práv, o. z., 2016; HODÁS, M. *Kolíška vzniku zákonom v Slovenskej republike*. Praha : Leges, 2020; ĽALÍK, T. *Obmedzovanie ľudských práv a test proporcionality: teória a prax*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2023; MOWBRAY, A. *The Development of Positive Obligations Under the European Convention on Human Rights by the European Court of Human Rights*. Oxford : Hart Publishing, 2004; SVÁK, J. *Medzinárodnoprávna ochrana osôb so zdravotným postihnutím*. Praha : Wolters Kluwer, 2024.

1.1 Základné pojmy v práve ľudských práv

Pri úvahách o ľudských právach sa môžeme na začiatku stretnúť s viacerými pojmami, ktoré sa ich týkajú. Vedný odbor venujúci sa ochrane ľudských práv či už v prostredí medzinárodnom, alebo vnútroštátnom (typicky ústavné právo) vyžaduje, aby sa v diskusii používala všeobecne akceptovaná terminológia. Aj z tohto dôvodu je prvá časť venovaná základným pojmom, ktoré sa pravidelne používajú v doktríne a v súdnej praxi.

Často je spomínaný pojem ľudské práva a slobody, inokedy hovoríme o občianskych právach alebo o základných právach a slobodách. V zásade ide o synonymá, ktoré je v záujme hlbšieho poznania nutné diferencovať.

(čl. 12 ods. 1 Ústavy SR), právny nárok z nich vyplývajúci, napríklad náhrada majetkovej aj nemajetkovej ujmy pri porušení práva na život či súkromie, podlieha premlčaniu, ako každý iný nárok.

Závaznosť a vykonateľnosť rozhodnutí všeobecných súdov

Právoplatné rozhodnutia všeobecných súdov sú záväzné pre účastníkov, ktorí v konaní vystupujú. Povinnosťou týchto účastníkov konania je podrobiť sa rozhodnutiu súdu dobrovoľne. Aj v prípade, že jednou procesnou stranou je štát, zastúpený príslušným štátnym orgánom konajúcim v jeho mene, je povinný rešpektovať rozhodnutie, aj keď s ním nie je spokojný. Čím je štát demokratickejší a vyspelejší, tým skôr rešpektuje rozhodnutia súdov. Ako uviedol aj ESLP, právoplatné rozhodnutie v sebe implikuje *„záväzok pre výkonnú, zákonodarnú a akúkoľvek inú moc v štáte, bez ohľadu na jej úroveň, aby rešpektovala a dodržiavala rozsudky a rozhodnutia súdov, a to aj vtedy, ak s nimi nesúhlasí. Rešpektovanie právomoci súdov zo strany štátu je nevyhnutnou podmienkou pre dôveru verejnosti v súdnictvo a dôveru v právny štát v širšom ponímaní.“*³⁹

V prípade, ak jedna strana nechce rešpektovať právoplatné rozhodnutie súdu dobrovoľne, nastupuje nútený výkon rozhodnutia, ktorý bližšie upravujú konkrétne predpisy, ako napríklad Exekučný poriadok, Civilný mimosporový poriadok alebo Trestný zákon či Trestný poriadok, zákon o priestupkoch či iný právny predpis.

2.2 Ústavný súd SR

Ústavný súd SR je nezávislým orgánom ochrany ústavnosti (čl. 124 Ústavy SR). Uvedené znamená, že primárne je ochrana ústavnosti zverená Ústavnému súdu SR, ktorý je povinný chrániť ju pred ostatnými štátnymi orgánmi. Avšak, uvedené neznamená, že ostatné orgány verejnej moci takúto povinnosť nemajú, naopak, chrániť ústavnosť musia všetky orgány. Ústavný súd SR je v tomto smere špecializovaný orgán, ktorého jedinou a primárnou úlohou je ochrana ústavnosti, na rozdiel od iných orgánov verejnej moci, ktoré majú *aj inú* pôsobnosť. Pri rozsahu ústavnej ochrany,

³⁹ Rozhodnutie ESLP zo 6. októbra 2011, *Agrokompleks proti Ukrajine*, sťažnosť č. 23465/03, § 136.

Netreba zabúdať, že sloboda uváženia sa uplatňuje od prípadu k prípadu a závisí len od ESLP, akú slobodu uváženia štát bude mať v tom-ktorom prípade.

3.1.2 Právomoc ESLP

Medzi najdôležitejšiu právomoc ESLP patrí prejednávanie sťažností, ktoré sa delia na dva typy – medzištátne a individuálne.⁵³ Medzištátna sťažnosť sa týka situácie, keď jedna zmluvná strana sa sťažuje pred ESLP, že iná zmluvná strana porušuje záväzky z EDLP. Táto procedúra, aj keď nie je často využívaná, tvorí významnú agendu súdu a prostredníctvom nej sa riešia mnohé medzinárodné spory. Napríklad výnimočný stav vyhlásený v Severnom Írsku (*Írsko proti Veľkej Británii*, sťažnosť č. 5310/71), okupácia severného Cypru Tureckom (*Cyprus proti Turecku*, sťažnosť č. 8007/77) či rusko-gruzínska vojna (*Gruzínsko proti Rusku*, sťažnosť č. 38263/08). My sa však v nasledovnej časti budeme venovať prvému typu sťažnosti, ktorú podáva jednotlivec tvrdiaci, že mu štát zasiahol do práv a slobôd garantovaných v EDLP. Práve možnosť jednotlivca sťažovať sa na štát na medzinárodnej úrovni, pričom je sťažnosť neskôr prejednávaná súdom so záväzným rozhodnutím, tvorí základný kameň systému ochrany ľudských práv podľa EDLP a je základnou garanciou jeho efektivity. Pre efektívne podanie sťažnosti musí sťažovateľ splňať osobné, miestne, časové a obsahové predpoklady.

1. Osobné predpoklady

Sťažovateľom môže byť fyzická alebo právnická osoba, mimovládna organizácia, korporácia, odborová organizácia, politická strana či skupina osôb. Štátne občianstvo je teda bezpredmetné a irelevantné, čím je zdôraznený univerzálny charakter ľudských práv. Na druhej strane, sťažnosť nemôžu podať štátne orgány a inštitúcie, resp. orgány verejnej moci, a to nielen centrálné, ale ani lokálne. V hraničných prípadoch, ak napríklad sťažnosť podáva verejnoprávna korporácia, ktorá nevykonáva verejnú moc, dôležitým faktorom bude jej právna a finančná nezávislosť od štátu.⁵⁴

⁵³ Okrem sťažností, ESLP môže vydávať aj posudky na návrh Výboru ministrov podľa čl. 47 EDLP, ako aj poradné stanoviská podľa Protokolu č. 16 k EDLP.

⁵⁴ Rozhodnutie ESLP z 30. marca 2004, *Radio France a ostatní proti Francúzsku*, sťažnosť č. 53984/00.

7.4 Obydlie (domov)

Obydlie predstavuje osobitnú sféru práva na súkromie. Hovoríme o intímnom priestore, v ktorom uskutočňujeme rozličné aspekty práva na súkromie (voľný čas, spánok, práca, vzťahy, rodinný život atď.). Slovenský právny poriadok používa pojem domová sloboda. Obydlie alebo domov je priestor poskytujúci nám osobitnú ochranu pred vonkajším svetom či odlúčením pred inými – miesto, kde sa cítime bezpečne a slobodne, kde sme sami sebou obklopení najbližšími osobami. Je prirodzené, že také miesto je chránené aj prostredníctvom práva pred zásahmi štátu či tretích osôb.

Ústava SR osobitne menuje obydlie ako objekt ochrany (čl. 21). Obydlím je izba alebo súbor izieb, kde sa človek nachádza a kde vedie svoj život. Dôležitým znakom ochrany obydlia je neformálny charakter. Nie právny stav (formálne skolaudovaná nehnuteľnosť alebo miesto vhodné na bývanie podľa právnych predpisov), ale *stav faktický*, je kľúčovým kritériom, kedy hovoríme o ochrane obydlia. Z tohto dôvodu, obydlím môže byť aj stan, obytný prívies, hotelová izba, nájomný byt, chata či akýkoľvek priestor, v ktorom osoba býva. Navyše, koncept obydlia nie je naviazaný ani na vlastnícke právo. Osoba môže mať k určitej nehnuteľnosti vlastnícke právo, ale bez dostatočnej väzby k majetku nevznikne obydlie (domov) tejto osoby.

Práve existencia dostatočnej a trvalej väzby k určitému priestoru (miestu) je obydlím. Väzba sa preukazuje fakticky – napríklad ak osoba má na konkrétnom mieste svoje osobné veci (oblečenie) a priestor je zariadený, určite pôjde o obydlie, bez ohľadu na legálnu charakteristiku daného miesta.

Na prvom mieste existuje negatívny záväzok štátu k obydlíu. Štát má povinnosť nezasahovať do obydlia svojich obyvateľov. Tento záväzok platí aj v horizontálnych vzťahoch – teda že ostatné osoby majú povinnosť zdržať sa zásahu do niekoho obydlia. Negatívny záväzok má svoje premietnutie aj v ustanoveniach Trestného zákona (§ 194 a § 194a), ktoré chránia domovú slobodu a právo na súkromie pred neoprávneným zasahovaním.

Pojem zásah je dôležité vykladať široko. Nepôjde len o domovú prehliadku (pozri ďalej), ale o akékoľvek rušenie domovej slobody. Predstaviť si môžeme rušenie hlukom, výparmi, emisiami či inými spôsobmi.²⁴⁴

²⁴⁴ K tomu aj nález Ústavného súdu ČR z 18. júla 2017, sp. zn. Pl. ÚS 2/17.

poskytovanú na základe zdravotného poistenia, pričom na úpravu podmienok jej poskytovania, t. j. na reálne naplnenie obsahu tohto základného práva, splnomocňuje zákon.⁶¹⁷

Z práva na ochranu zdravia je možné odvodiť aj právo na liečenie. Obsahom tohto práva je zabezpečenie zodpovedajúcej zdravotnej starostlivosti, liekov, vyšetrení, ochrana života, ochrana pred nákazlivými chorobami či očkovanie.

14.7 Právo na vzdelanie

Ústava SR v čl. 42 upravuje právo na vzdelanie. Podľa ústavnej úpravy čl. 42 právo na vzdelanie sa vzťahuje na základné, stredné, odborné aj vysokoškolské vzdelávanie. Občania majú právo na bezplatné vzdelanie v základných školách a stredných školách, podľa schopností občana a možnosti spoločnosti aj na vysokých školách. Obsahom tohto práva je získavanie a rozširovanie vedomostí a zručností. Uvedené je dôležité nielen pre jednotlivca, ale aj pre spoločnosť. Právo na vzdelanie je prepojené s ľudskou dôstojnosťou. Subjektom je každý.

Aj z tohto dôvodu VDEP vyhlasuje, že aspoň počiatkové a základné vzdelanie majú štáty zabezpečiť bezplatne pre všetkých svojich obyvateľov. Rovnako tento dokument akcentuje povinnú školskú dochádzku (čl. 26). Článok 13 ods. 2 MPHSKP obsahuje zasa päť zásad, podľa ktorých má byť vzdelanie v zmluvnom štáte organizované:

- a) základné vzdelanie bude povinné a slobodne prístupné všetkým,
- b) stredoškolské vzdelanie vo svojich rozličných formách, zahŕňajúc do toho technické a odborné stredoškolské vzdelanie, sa všeobecne umožní a sprístupní každému všetkými vhodnými prostriedkami a najmä postupným zavádzaním bezplatného vzdelania,
- c) vyššie vzdelanie sa tak isto sprístupní každému, a to podľa schopností všetkými vhodnými prostriedkami a najmä postupným zavádzaním bezplatného vzdelania,
- d) elementárne vzdelanie osôb, ktoré nezískali alebo nedokončili základné vzdelanie, sa bude pokiaľ možno povzbudzovať alebo zintenzívňovať,

⁶¹⁷ Nález Ústavného súdu SR zo 17. mája 2004, sp. zn. PL. ÚS 38/03.